

Словенска терминологија данас

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC MEETINGS

Volume CLXVII

DEPARTMENT OF LANGUAGE AND LITERATURE

Book 28

SLAVONIC TERMINOLOGY TODAY

Accepted at the 5th meeting of the Department of Language and Literature
of 30th May, 2017, on the basis of reviews presented by *Predrag Piper*
and *Rajna Dragičević*

Editors

PREDRAG PIPER, full member of the Academy
Dr VLADAN JOVANOVIĆ

BELGRADE

2017

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXVII

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Књига 28

СЛОВЕНСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА ДАНАС

Примљено на V скупу Одељења језика и књижевности
од 30. маја 2017. године, на основу реферата
академика *Предрага Пипера* и проф. др *Рајне Драгићевић*

Уредници

академик ПРЕДРАГ ПИПЕР

др ВЛАДАН ЈОВАНОВИЋ

БЕОГРАД

2017

Издају
Српска академија наука и уметности
и
Институт за српски језик САНУ

Уређивачки одбор

Предраг Пипер, редовни члан САНУ, Слободан Реметић, редовни члан АНУРС,
проф. др Мато Пижурица, проф. др Срето Танасић, проф. др Софија
Милорадовић, проф. др Рајна Драгићевић, доц. др Исидора Бјелаковић,
проф. др Викторија Людвигівна Иващенко, проф. др Сергей Викторович
Гринеv-Гринеvич, др Сергей Дмитриевич Шелов, prof. dr Ewa Wolnicz-Pawłowska,
к. ф. н. Вячеслав Константинович Щербин, др Марина Спасојевић и
др Владан Јовановић

Рецензенти појединачних радова

проф. др Слободан Реметић, редовни члан АНУРС, проф. др Гордана Јовановић,
проф. др Мато Пижурица, проф. др Људмила Поповић, проф. др Срето Танасић,
dr Peter Weiss, prof. dr Ewa Wolnicz-Pawłowska, проф. др Рајна Драгићевић,
проф. др Душко Витас, проф. др Сергей Викторович Гринеv-Гринеvич,
проф. др Софија Милорадовић, проф. др Александар Милановић, др Марта
Бјелетић, др Снежана Петровић, др Викторија Людвигівна Иващенко,
доц. др Исидора Бјелаковић, к.ф.н. Вячеслав Константинович Щербин,
др Владан Јовановић

Лектор и коректор радова на српском језику
Марија Селаковић

Коректура резимеа на енглеском језику
Clare McGinn Zubac

Превод и коректура резимеа на руском језику
Свејлана Гољак, Эльвира Анатольевна Сорокина

Коректура радова на руском језику
Эльвира Анатольевна Сорокина

Припрема за штампу
Милан Тасић

Тираж 400 примерака

Штампа
Службени гласник, Београд

САДРЖАЈ

Уводно слово 9

I. ПОГЛЕД НА РАЗВОЈ ТЕРМИНОЛОШКИХ И ТЕРМИНОГРАФСКИХ ИСТРАЖИВАЊА У СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА. ПРАВЦИ У ТЕРМИНОЛОГИЈИ

Викторія Людвігівна Іващенко: Слов'янське термінознавство:
проблематика й перспективи розвитку 15

Эльвира Анатольевна Сорокина: Формирование теории
языка для специальных целей (ЯСЦ) 29

Сергей Викторович Гринев-Гриневич: Антропологистика
как современное развитие терминоведения 41

Кацярына Пятроўна Любецкая: Спецыяльная лексіка
беларускай мовы як аб'ект даследавання беларускіх
лінгвістаў у канцы ХХ – пачатку ХХІ стст. 51

Marta Małachowicz: Prace dyplomowe z dziedziny terminologii
i terminografii powstałe w instytucie komunikacji
specjalistycznej i interkulturowej uniwersytetu
warszawskiego w latach 2010–2015 61

II. ТЕРМИНОЛОГИЈА И РЕЧНИЦИ

Сергей Дмитриевич Шелов: Универсальный терминологический
словарь: новый тип терминологических словарей 71

Юрий Николаевич Марчук: Проблемы многоязычной
терминографии 85

Марија С. Ђинђић: Обрада лингвистичких и
граматичких термина у двојезичном описном
речнику (на примеру Новог турско-српског речника /
Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük) 91

Данко Шипка: Двојезична терминографија исламских термина	101
Рада Стијовић, Олга Сабо, Ранка Станковић: Речник САНУ као база терминолошких речника (на примеру Речника кулинарства)	109
Володимир Володимирович Дубичинський: Терминографичні праці харківських лексикографів	125
Вячеслав Константинович Щербин: Отраслевая лексикография Беларуси	135

III. ГРАМАТИЧКА И ЛИНГВИСТИЧКА ТЕРМИНОЛОГИЈА

Јованка Радић: О логичким основама српских лингвистичких термина на <i>-ица</i> и <i>-ина</i>	149
Милош М. Ковачевић: О термину субјекат у србистици	173
Вељко Ж. Брборић: Српска правописна терминологија данас – у науци и настави	187
Драго Тешановић: Централни и периферни суфикси у српској дериватологији	197
Сања Ж. Ђуровић: Основни појмови морфематике српског језика	213
Марина Љ. Спасојевић: Појмовно-терминолошки апарат при проучавању глаголског вида и сродних појава у србистици у светлу аспектолошких приступа	229
Наташа С. Вуловић: Употреба основних фразеолошких термина у српској (и словенској) лингвистици	243
Владан З. Јовановић: Српска терминологија у <i>Речнику словенске лингвистичке терминологије</i> из угла савременог стања српске лингвистике	253
Milan Harvalík: Slovánská onomastická terminologie v mezinárodním kontextu	267
Iveta Valentová: Slovenská onomastická terminológia	277

IV. СТАНДАРДИЗАЦИЈА ТЕРМИНА У ПРОШЛОСТИ И САДАШЊОСТИ. ТЕРМИНИ И КЊИЖЕВНОЈЕЗИЧКА НОРМА

Виктор Д. Савић: Српски називи документа у средњем веку – према самим документима (1189–1346)	291
Исидора Г. Бјелаковић: Синонимија у терминологији код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и астрономија)	305
Александар М. Милановић: Развој српске терминолошке мисли у 19. веку: допринос Лазе Костића	317

Марина С. Јањић: Школска терминологија у дијахронијској перспективи	331
Ewa Wolnicz-Pawłowska: Problemy terminologiczne w działalności UNGEGN	343
Tanja Fajfar: Jezikovnokulturna ustreznost kot terminološko načelo	351
Mojca Žagar Karer: Terminološko svetovanje: izkušnje in perspektive	361
Lana Hudeček: Anglizmi u hrvatskome nazivlju	371
Milica Mihaljević: Terminologija kao deskriptivna ili preskriptivna znanost – stanje u Hrvatskoj	383

V. ТЕРМИН И ЛЕКСИЧКИ СИСТЕМ

Милорад П. Дешић: Специјална лексика и полисемија	407
Рајна М. Драгићевић: Детерминологизација као процес општег лексичког фонда	417
Mariusz Górnicz: Czy naukowcy z krajów słowiańskich lubią terminy metafory?	425

VI. ФУНКЦИОНАЛНА РАСЛОЈЕНОСТ ТЕРМИНОЛОШКОГ ИЗРАЗА – НАУЧНА, ПРОФЕСИОНАЛНА (СТРУЧНА) ТЕРМИНОЛОГИЈА И СПЕЦИЈАЛНА ЛЕКСИКА ДУХОВНЕ И МАТЕРИЈАЛНЕ КУЛТУРЕ НАРОДНИХ ГОВОРА

Ружица С. Левушкина: Лексеме из општег лексичког фонда као термини у сфери православне духовности	439
Альбіна Анатоліївна Ковтун: Способи непрямой номінації релігійних понять в українській мові	451
Ђорђе Р. Оташевић: Рад на српској слободнотидарској терминологији	461
Гордана Р. Штасни: Термини у домену нанотехнологије	469
Оксана Чмелікова-Газдошова: Субстантивовані прикметники в українській і чеській юридичній термінології	481
Бојана С. Милосављевић: Филозофска лексика у речнику и у говору	493
Милан С. Ајдановић: Грецизми у српском географском терминосистему	509
Валентина Федоровна Новодранова: Когнитивное моделирование терминосистемы предметной области знания	521
Ольга Михайловна Рылкина: Способы терминообразования русских нозологических терминов (на материале русскоязычной терминологии детской кардиологии)	529

Тамара Валентиновна Рожкова: Статус и типологизация глагола в медицинской терминологии	537
Елена Викторовна Рыжкина: О некоторых динамических процессах в современной русской терминологии	549
Маргарита Николаевна Лазарева: О соотношении интернационального и национального в научных названиях растений (на материале русского языка)	557
Оксана Вікторівна Нарушевич-Васильсва: Семантико-тематична та категорійно-поняттєва організація української термінології харчової промисловості	567
Драгана И. Радовановић: Од Вукове трпезе из његовог Рјечника до Матичиног једнотомника	577
Неђо Г. Јошић: Народни називи воћака код Срба и критеријуми њиховог раслојавања	587
Мирјана С. Петровић-Савић: Из географске терминологије Јадра	599
Ивана В. Лазић-Коњик: Лексика традиционалне културе према тематским пољима	613
Софија Ј. Мићић-Кандијаш: Лексиколошки и лексикографски аспекти превођења енглеских медицинских израза на српски	625

VII. ЕЛЕКТРОНСКЕ ТЕРМИНОЛОШКЕ БАЗЕ ПОДАТАКА И ЊИХОВА ПРИМЕНА У ТЕРМИНОЛОГИЈИ, ТЕРМИНОГРАФИЈИ И ЛЕКСИКОГРАФИЈИ. ТЕРМИНОЛОШКИ САЈТОВИ И ПОРТАЛИ

Александр Васильевич Зубов: Способы автоматического извлечения терминов из текста	639
Paweł Kowalski, Zofia Rudnik-Karwatowa: Wykorzystanie terminologii w systemie informacyjno-wyszukiwawczym językoznawstwa sławistycznego iSybisław	643
Maja Bratanić, Ana Ostroški Anić, Siniša Runjaić: Od baze do portala – razvoj nacionalne terminološke infrastrukture	657
Jana Levická: Počiatky slovenskej terminologickej databázy a jej súčasnosť a budúcnosť	667
Максим Олегович Вакуленко: Віртуальна українсько-російсько-англійська термінографічна лабораторія з фізики: сучасні лінгвістичні технології у фаховій мові	679

УВОДНО СЛОВО

Зборник пред нама настао је из реферата изложених на Међународном научном симпозијуму *Словенска терминологија данас*, који се одржао 11–13. маја 2016. године у Београду, у организацији Српске академије наука и уметности (Одељења језика и књижевности), Института за српски језик САНУ, Академије наука и умјетности Републике Српске (Одјељења књижевности и умјетности) и Матице српске. У Организационом одбору скупа били су: Предраг Пипер, редовни члан САНУ, Слободан Реметић, редовни члан АНУРС, проф. др Срето Танасић, проф. др Софија Милорадовић, проф. др Мато Пижурица, проф. др Рајна Драгићевић, доц. др Исидора Бјелаковић, др Викторија Људвиговна Ивашченко, к. ф. н. Вјачеслав Константинович Шчербин и др Владан Јовановић. Секретари Организационог одбора били су др Марина Спасојевић и др Мирјана Петровић-Савић, а научни секретари: Весна Ђорђевић и Бојана Томић. Будући да је један од основних циљева с којим је основано Друштво српске словесности био рад на стварању српске научне терминологије, одржавање Симпозијума у оквиру програма обележавања 175 година од оснивања Друштва, данас Српске академије наука и уметности, била је прилика изнова се подсетити овог важног догађаја.

На Међународном научном симпозијуму *Словенска терминологија данас* изложено је 63 реферата, а учесници су били из 11 земаља: Србије, Републике Српске (Босна и Херцеговина), Хрватске, Словеније, Пољске, Чешке, Словачке, Русије, Белорусије, Украјине и Сједињених Америчких Држава.

Првог дана, пре него што је Симпозијум званично био отворен, одржан је састанак чланова Терминолошке комисије при Међународном комитету слависта, по унапред припремљеном програму Комисије. На састанку Комисије, поред осталог, разговарано је о динамици рада на изради колективне монографије *Словенска терминологија крајем 20. и почетком 21. века* и изради библиографије радова из терминолошке лингвистичке проблематике за поменути период. Поред чланова Комисије, на Симпозијуму су учествовали домаћи и страни филолози из више лингвистичких дисциплина, будући да терминологија представља важан сегмент номенклатуре сваке појединачне науке, дисциплине, па тако и лингвистике у целини.

Скуп је отворен поздравном речју потпредседника Српске академије наука и уметности академика Љубомира Максимовића, а потом су поздравне речи упутили и представници других установа у својству организатора и покровитеља скупа: проф. др Слободан Реметић, редовни члан Академије наука и умјетности Републике Српске, др Миодраг Матицки, потпредседник Матице српске, проф. др Срето Танасић, директор Института за српски језик САНУ, и проф. др Љиљана Бајић у име Савеза славистичких друштава Србије и Међународног комитета слависта. На пленарној седници, којој су председавали академик Предраг Пипер, др Викторија Људвиговна Ивашченко и проф. др Срето Танасић, изложено је седам реферата, у којима су представљена истраживања у области терминологије из седам словенских лингвистичких средина: Украјине, Русије, Словеније, Белорусије, Пољске, Хрватске и Србије.

Другог дана скупа организоване су две паралелне секције, уобличене у два преподневна и два послеподневна блока. Након сваког блока предвиђена је и реализована петнаестоминутна дискусија. У оквиру прве секције изложено је деветнаест реферата, у којима су обрађивани проблеми из лингвистичке терминологије у словенским језицима, затим представљене анализе термина из разних области знања и стваралаштва из угла етимологије, историјског развоја и савременог стања, анализирана практична питања упоредне и вишејезичне терминологије и терминографије. У оквиру друге секције, изложено је деветнаест реферата, у којима су обрађене теме везане за место термина у лексичком систему словенских језика, упоредно изучавање терминолошких система, израду терминолошких електронских база и портала, као и израду терминолошких речника.

Током трећег дана скупа паралелне секције подразумевале су преподневни и један послеподневни блок (само у првој секцији), након којих је, такође, организована петнаестоминутна дискусија. У оквиру прве секције изложено је дванаест, а током друге секције седам реферата. У рефератима су обрађиване теме које се односе на функционалну раслојеност терминолошког израза, затим питање терминологије у језицима специјалне намене, проблем интернационализације и национализације у терминологији словенских језика итд. С обзиром на славистичку природу скупа, теме реферата, као што је било очекивано, у првом реду биле су посвећене дескриптивним, нормативним и компаративним аспектима словенске терминологије данас и у њеној историји.

Радови представљени у овом зборнику одражавају главне токове у којима се у словенском свету данас развија терминологија схваћена у два основним значењима – као 1) уређен систем специјалних лексичких јединица у служби одређене науке, струке, духовности, уметности и сл. и као 2) аутономна лингвистичка дисциплина која се бави изучавањем термина као

јединица термилошког система. Садржај зборника чине радови који су груписани у оквиру следећих целина: *I. Поглед на развој термилошких и термилографских израживања у словенским језицима. Правци у терминологији, II. Терминологија и речници, III. Грамаћичка и лингвистичка терминологија, IV. Стандардизација терминологије у прошлости и садашњости. Термини и књижевнојезичка норма, V. Термин и лексички систем, VI. Функционална слојеност термилошког израза – научна, стручна (професионална) терминологија и специјална лексика духовне и материјалне културе народних говора, и, као последње поглавље, VII. Електронске термилошке базе података и њихова примена у терминологији, термилографији и лексикографији. Термилошки сајтови и портали.*

Овај симпозијум била је zgodна прилика да се сагледа српска термилологија у ширем словенском лингвистичком контексту, да се погледа оно што је досад урађено и оно што још треба урадити. С друге стране, учешће великог броја домаћих лингвиста на скупу и објављивање њихових радова у овом зборнику омогућује да се српска лингвистика у пољу термилологије на ваљан начин представи широј словенској публици.

Уредници

TERMINOLOŠKO SVETOVANJE: IZKUŠNJE IN PERSPEKTIVE

Mojca Žagar Karer*

V okviru spletišča Terminologišče že od leta 2013 deluje spletna terminološka svetovalnica, ki je namenjena akutnim in aktualnim terminološkim zadregam. Namenjena je zlasti strokovnjakom, pa tudi prevajalcem, lektorjem in drugim, ki se pri svojem delu srečujejo s terminologijo. Na vprašanja odgovarjajo sodelavci Sekcije za terminološke slovarje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, ki odgovore pripravljajo skupaj. Pri odgovarjanju upoštevajo glavna terminološka načela ustaljenosti, gospodarnosti in jezikovnosistemske ustreznosti. Odgovor po e-pošti pošljejo osebi, ki je vprašanje postavila, objavijo pa ga tudi na spletišču Terminologišče. Tako nastaja zanimiva zbirka terminoloških težav (in rešitev), ki je lahko v pomoč tudi drugim uporabnikom jezika. V članku je predstavljena ideja spletnega terminološkega svetovanja in njena konkretna izvedba na Terminologišču, natančneje je predstavljenih nekaj problemskih sklopov in tudi konkretnih primerov vprašanj in odgovorov.

Ključne besede: terminološko svetovanje, terminološka načela, terminologija, uporabniki terminologije, Terminologišče

1 Uvod

Ena od najpomembnejših funkcij terminologije je omogočanje sporazumevanja znotraj posameznih strok. Za učinkovito sporazumevanje brez nepotrebnih šumov je zelo pomembna urejena in tudi usklajena terminologija, saj le tako lahko nedvoumno povežemo pojem s terminom, ki ga označuje.

Ko razpravljamo o terminologiji, se moramo takoj na začetku ustaviti pri njenih uporabnikih. Če je ena od najpomembnejših funkcij terminologije omogočanje sporazumevanja znotraj posameznih strok, lahko določimo prvo skupino uporabnikov terminologije – to so področni strokovnjaki. Ti poznajo pojmovni sistem stroke, kar pomeni, da imajo znanje konkretnega strokovnega področja. Zanje so pomembni tudi tujejezični ustrezniki, še pogostejša pa je obratna situacija – strokovnjaki poznajo angleški termin in jih zanima, če obstaja slovenski ustreznik. Terminološki viri, ki nastajajo primarno za strokovnjake, praviloma uporabljajo pojmovni pristop (več o tem npr. v Fajfar – Žagar Karer 2015: 209–216; Košmrlj-Levačič 2006: 71–87).

* Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana, Slovenija;
mojca.zagar@zrc-sazu.si

Strokovnjaki pa niso edina skupina uporabnikov terminologije. Med drugimi skupinami uporabnikov opozorimo zlasti na prevajalce, ki se s terminologijo srečujejo pri svojem delu, ko celotna besedila predstavljajo v drugi jezik, zlasti kadar gre za prevajanje strokovnih besedil. Prevajalci so pomembna skupina uporabnikov terminologije, a njihove potrebe so drugačne od potreb strokovnjakov (Žagar Karer – Fajfar 2015: 25). Ker ne poznajo pojmovnega sistema stroke, potrebujejo opis pojma, zaradi narave njihovega dela pa so zanje zelo pomembni tudi podatki o besedilnem okolju. Omenimo vsaj še dve skupini uporabnikov. Prva so lektorji, ki se s termini srečujejo pri lektoriranju strokovnih besedil, druga pa terminologi, ki se s terminologijo ukvarjajo zlasti s stališča priprave terminoloških virov. Ker pa terminologija včasih tudi prestopi meje strok in preide v splošni jezik, smo uporabniki terminologije včasih tudi vsi ostali govorci jezika. Pojavu prehoda terminov iz strokovnega v splošni jezik rečemo determinologizacija (več o tem npr. v Meyer – Mackintosh 2000: 111–138; Holubová 2001: 157–160; Žagar Karer 2005: 35–48).

Termini kot poimenovanja pojmov naj bi bili jasni, nedvoumni, ustaljeni, čim krajši, po možnosti domačega izvora. Vendar pa veliko terminov tem kriterijem ne ustreza in nekateri od njih povzročajo uporabnikom terminologije nemalo težav.

Katere so torej glavne težave uporabnikov terminologije? Predpostavimo, da bo uporabnik rešitev najprej iskal v dostopnih terminoloških virih.¹ Kljub temu da obstaja veliko različnih terminoloških virov, je veliko strokovnih področij še vedno brez urejene in usklajene terminologije. Prva možnost je torej, da uporabnik podatkov o terminu ne bo našel, ker terminološki vir za stroko, ki ga zanima, ne obstaja. Druga možnost je, da terminološki vir za to stroko sicer obstaja, a je iskani termin nov in ga zato še ni v terminoloških virih. Mnogi terminološki viri se ne posodablajo redno in tako z leti, ki pretečejo od izida, postajajo vedno manj uporabni.

Katere so mogoče rešitve? Če gre za povsem nov pojem, je treba termin predlagati na novo. Poimenovalnih postopkov je več: uporabi se lahko že obstoječa beseda iz splošnega jezika (ta pojav imenujemo terminologizacija), termin iz druge stroke ali pa se termin (po navadi s pomočjo besedotvornih postopkov) naredi na novo. Če ne gre za povsem nov pojem, po navadi obstaja že nekaj različnih terminoloških kandidatov. Takrat je praviloma najbolje izbrati enega in ga potem dosledno uporabljati. Če se strokovnjaki strinjajo glede prednostnega termina, temu rečemo terminološki dogovor. Če do terminološkega dogovora pride pravočasno,

¹ V slovenskem okolju je že nekaj let prevladuje težnja po prosti dostopnosti terminoloških virov. Poleg spletišča *Terminologišče* (<http://isjfr.zrc-sazu.si/terminologisce>), ki trenutno ponuja 13 prosto dostopnih terminoloških slovarjev, so aktivni še portal *Termania* (<http://www.termania.net/>), *Islovar* (<http://www.islovar.org/islovar>) in še veliko manjših spletnih terminoloških virov. V načrtu je tudi gradnja vseslovenskega terminološkega portala.

lahko to prepreči nadaljnje zaplete. V nadaljevanju prispevka se bomo posvetili terminološkemu svetovanju, ki poskuša pomagati uporabnikom, ki imajo terminološke težave.

2 Terminološko svetovanje

Sama ideja terminološkega svetovanja seveda ni nova. V švedskem Terminološkem centru (Terminologikum TNC) se recimo s terminološkim svetovanjem ukvarjajo že od štiridesetih let 20. stoletja (Dobrina 2006: 316). V slovenskem prostoru deluje oz. je delovalo več jezikovnih svetovalnic – ta čas je najbolj aktivna in odzivna Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik FR ZRC SAZU)² – vendar večinoma niso specializirane za terminologijo. Ker so se na sodelavce Sekcije za terminološke slovarje uporabniki s terminološkimi vprašanji (večinoma po telefonu ali po e-pošti) obračali že dalj časa (Žagar Karer 2009: 445), smo se pri snovanju spletišča Terminologišče odločili, da uporabnikom ponudimo tudi sistemsko terminološko svetovanje.

Terminološko svetovanje je brezplačna storitev, dostopna v okviru Terminologišča. Terminološko svetovanje je namenjeno predvsem strokovnjakom, pa tudi prevajalcem in drugim uporabnikom terminologije, ki imajo aktualen terminološki problem. Na spletni strani³ je objavljen poseben obrazec, v katerem uporabnik opiše svojo terminološko težavo. Ker na vprašanje odgovorimo osebno po e-pošti, je nujno, da uporabnik vpiše svoj e-naslov, prav tako je koristno, da uporabnik terminološki problem izčrpno opiše.

Vsako terminološko vprašanje obravnavamo vsi sodelavci Sekcije za terminološke slovarje in se ukladimo glede predlagane rešitve. Zato so naša mnenja skupna, razumemo pa jih kot nasvet ali priporočilo, ne kot obvezujoče mnenje. Kljub temu vedno ponudimo rešitev, ki je po našem mnenju najbolj ustrezna. Seveda bi bilo lažje, če bi terminološki problem samo opisali, izbiro pa prepustili strokovnjaku, vendar je ravno konkretni nasvet tisto, kar si uporabniki želijo od svetovanja. Pomembno je, da je naša izbira vedno argumentirana. Pri tem si pomagamo s terminološkimi načeli, omenimo vsaj glavna tri, to so ustaljenost, gospodarnost in jezikovnosistemska ustreznost, včasih pa pride v poštev tudi jezikovnokulturna ustreznost.

Ko uporabniku odgovorimo in dobimo od njega povratno informacijo, vprašanje (ki ga seveda anonimiziramo) in odgovor objavimo še na Terminologišču. Tako nastaja zanimiva zbirka terminoloških vprašanj in odgovorov, ki je lahko v pomoč tudi drugim uporabnikom jezika. Z iskalnikom je tako mogoče hitro preveriti, če smo na terminološki problem že odgovarjali. Po objavljenih terminoloških

² <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/>.

³ <http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje>.

odgovorih išče tudi iskalnik na portalu Fran,⁴ ki sicer združuje slovarje in druge vire, ki so nastali na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Spletno terminološko svetovanje je gotovo poseben izziv za terminologe, saj so vprašanja zelo raznolika, poleg tega pa spletni medij zahteva hitro odzivnost, kar pomeni, da je treba odgovor pripraviti v nekaj dneh.

3 Analiza vprašanj in odgovorov

Zanimalo nas bo torej, s katerimi težavami se srečujejo uporabniki terminologije. Na Terminologišču je bilo konec novembra 2016 objavljenih 160 odgovorov.

3.1 Kdo so uporabniki terminološkega svetovanja?

Ker podatek o tem, s katere institucije je uporabnik, ki nam je zastavil vprašanje, ni obvezno, je veliko vprašanj, pri katerih ni mogoče natanko ugotoviti, kakšno delo opravlja uporabnik, ki nam je zastavil vprašanje. Veliko vprašanj pa je postavljenih tako, da izvemo tudi, pri kakšnem delu in zakaj uporabnik potrebuje naš nasvet.

Prva skupina uporabnikov so strokovnjaki, npr. univerzitetni profesorji ali raziskovalci na inštitutih, ki si želijo pomoč pri uvajanju novega termina ali pri izbiri najustrežnejšega. Pišejo nam tudi študentje, ki imajo težave s termini pri pisanju diplomskih, magistrskih ali doktorskih nalog. Včasih nam pišejo tudi strokovnjaki iz podjetij, ki bi radi ustrezno poimenovali kakšno vrsto proizvoda.

Druga velika skupina uporabnikov so prevajalci, zlasti prevajalci iz institucij Evropske unije in iz javne uprave, npr. iz različnih ministrstev. Vprašanja nam zastavljajo tudi terminologi, ki delajo na omenjenih institucijah. Tretja skupina so lektorji, ki se pri svojem delu prav tako srečujejo s terminološkimi problemi.

3.2 S katerih strokovnih področij so vprašanja?

Zanimivo je, da vprašanja, ki nam jih zastavljajo uporabniki, obravnavajo termine zelo različnih področij, tako naravoslovnih kot družboslovnih in humanističnih. Za boljšo predstavo jih nekaj naštejmo: genetika, živinoreja, farmacija, tekstilstvo, delovno pravo, arheologija, kemija, meteorologija, psihologija, vojska, geografija, elektroenergetika, ekonomija, informatika, medicina, astronomija, fizika, muzikologija, letalstvo, konjenišstvo, finance, turizem, pedagogika, literarna veda, kazensko pravo, lesarstvo, agronomija, šport, strojništvo, fotografija, bibliotekarstvo.

⁴ <http://www.fran.si/>.

Raznolikost področij je gotovo izziv za terminologe, saj ima vsako področje svoje posebnosti, ki se velikokrat odražajo tudi v terminologiji konkretnega področja. V splošnem pa lahko ugotovimo, da je na večini strokovnih področij opazen močan vpliv angleške terminologije.

3.3 Katere so konkretne težave uporabnikov terminologije?

Zanima nas torej, kakšne težave imajo uporabniki terminološkega svetovanja. Na tem mestu seveda ni prostora za natančnejšo analizo vseh primerov, lahko pa predstavimo nekaj najpogostejših tipov terminoloških težav.

3.3.1 Iskanje slovenskega termina za angleški termin

Po pregledu vseh vprašanj in odgovorov se je izkazalo, da je najpogostejše vprašanje, ki nam ga zastavijo uporabniki, naslednje: *v angleščini se termin imenuje X – iščemo slovenski ustreznik*. V okviru tega so med vprašanji seveda razlike. Pogosto gre za nov pojem, ki še ni poimenovan oz. morebitna (priložnostna) poimenovanja še niso ustaljena.

Primer vprašanja za povsem novi pojem je recimo *stavčnica*. Vprašanje uporabnika se je glasilo: »Pri pisanju strokovnega besedila s področja vidnosti in čitljivosti pisav imam težavo s slovenjenjem ang. termina *sentence case*, ki označuje način prikaza, tj. uporabe velikih in malih črk, pri katerem je prva črka v besedi pisana z veliko črko (majuskulo), sledeče črke pa z malimi črkami (minuskulami). Ker poimenovanje za tovrstni način zapisa v slovenščini ne obstaja, predlagam izraz *stavčnica*. Ali je ta termin ustrezen?« Na podlagi pregleda relevantnih besedil s področja tipologije in različnih slovarjev smo v mnenju potrdili, da je izraz *stavčnica* za poimenovanje tega pojma ustrezen.

Primer vprašanja za iskanje ustreznega termina, ko že obstajata dva predloga ali več predlogov, so recimo *kombinirani mediji*. Vprašanje se je glasilo: »Ali je termin *kombinirani/križni mediji* ustrezen glede na angleški izvornik *crossmedia*? Za *crossmedia* v slovenščini še ni ustaljenega izraza. Ponujena sta dva prevoda, in sicer *kombinirani mediji* oz. *križni mediji*. V nemščini so izraz ohranili (*Crossmedia*), v francoščini so nekoliko spremenili zapis (*cross-média*) in ga sopostavili izrazu (*multimedia*), edini slovanski jezik, ki ponuja ustreznik, je poljščina, in sicer z izrazom *kampania łączona* oz. *kampania crossmediowa*. [...] Izraz se je v izvorniku uporabljal na področju *DTP* (angl. Desktop-Publishing), pri čemer je bil poudarek, da so se podatki različnih vrst (besedila, slike ...) oblikovali v celoto in bili tako dostopni preko različnih medijev (najpogosteje preko spleta). Danes izraz označuje povezavo različnih področij, celo medijev, npr. vizualnih medijev, virtualne resničnosti, virusnega marketinga, vizualne glasbe, znanstvene vizualne umetnosti, preko socialnih orodij, kot so Facebook, Youtube, Google Earth [...]«

Glede na vsebino pojma smo se odločili, da je najprimernejši izraz *kombinirani mediji*.

Omenili smo že, da bi analiza vseh vprašanj in odgovorov občutno preseгла prostorske omejitve tega prispevka, zato navedimo le nekaj primerov – v ležečem tisku je predlagani termin (več o posameznih rešitvah na spletnem mestu: <http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje>):

posnetje (ang. chamfer), *zaokroženje* (ang. fillet), *skupnostno pojmetništvo* (ang. community-based enterprise), *proizvajalec-odjemalec* (ang. prosumer), *razogljčenje* (ang. decarbonisation), *večnamensko tankersko-transportno letalo* (ang. Multi Role Tanker Transport Aircraft), *samokvantificiranje* (ang. quantified self), *nasilna radikalizacija* (ang. violent radicalization), *geografsko zamišljanje* (angl. geographical imagination), *računalniško obdeljiva datoteka* (ang. computer processable file), *rešeno drevo* (ang. salvaged tree), *lečni film* (ang. lenticual film), *omogočitevne tehnologije* (ang. enabling technologies), *kotna milisekunda* (ang. miliarcsecond), *tehnoblebetanje* (ang. technobabble), *vzratni avtosedez* (ang. rear facing car seat), *brez odpadkov* (ang. zero waste), *konfliktni mineral* (ang. conflict mineral), *inducirano delovno mesto* (ang. induced job), *razoroževanje* (ang. decommissioning), *postfaktična doba* (ang. post-truth era) ...

Redko se pojavi vprašanje, kjer uporabniki navajajo termin v jeziku, ki ni angleščina. Primeri:

lomljeni ovratnik (nem. Stehkragen), *zabodeni golob* (lat. Gallicolumba luzonica), *naskok* (srh. prepad) ...

Kadar gre za prevzemanje iz drugih jezikov, je relevantno tudi vprašanje, katera stopnja prevzetosti je najustreznejša. Primeri:

pasaj ali passage; *piaf* ali piaffe; *apostille* ali apostilja; *kovč* ali coach; *timbuilding* ali team building; *pirofosfat*, pyrophosphate ali Phosphosphate ...

Prevajalci v evropskih inštitucijah imajo ob običajnih terminoloških dilemah tudi vprašanja, vezana na izraze, ki se pogosto pojavljajo v besedilih, ki so specifična za EU. Zanima jih, kako prevajati angleške izraze, za katere ni nujno, da so termini, so pa gotovo specializirani znotraj terminologije EU. Nekaj primerov:

obveznost skladnosti (compliance obligation), *nacionalno vozlišče* (national hub), *spretnosti* (skills), *z dokazi podprto oblikovanje politik* (evidence-based policy making) ...

Angleščina je najpogostejši jezik, iz katerega v slovenščino prevzemamo terminologijo. Ker jezika nista sorodna, termina velikokrat ni mogoče prevzeti le z minimalnimi prilagoditvami – v takih primerih pri ustvarjanju novih terminov potrebujemo več inovativnosti, ki pa je seveda omejena z osnovnimi terminološkimi načeli. Pri tem je zelo pomemben pravočasen odziv, in če se strokovnjaki na terminološko svetovalnico obrnejo pravočasno, lahko preprečimo morebitne terminološke zaplete v prihodnje.

3.3.2 Kateri termin je najustreznejši?

Druga velika skupina vprašanj je povezana z izbiro najustreznejšega terminološkega kandidata, kadar jih je v rabi več. V tej skupini so lahko tudi vprašanja, ki izhodiščno sprašujejo po slovenskem terminu za angleški termin, pa se je že v prvi fazi pojavilo več predlogov, med katerimi je smiselno izbrati najustreznejšega (npr. za ang. termin *start-up* se je pojavilo več poimenovanj: *start-up*, *start-up podjetje*, *mlado podjetje*, *novoustanovljeno podjetje* in *zagonsko podjetje*, pri čemer je po našem mnenju najustreznejši terminološki kandidat *zagonsko podjetje*).

To, da uporabniki sprašujejo po najustreznejšem (pogosto tudi o »pravilnem«) terminu, je pričakovano in kaže na normativno naravo terminologije, torej na željo uporabnikov po poenotenju terminologije oz. po izbiri najustreznejšega poimenovanja.⁵

Navedimo nekaj primerov, v katerih se je bilo treba odločiti, kateri od obstoječih terminov je ustreznejši:

lesno gorivo ali leseno gorivo; *masa* ali teža; *točkovnik* ali točkovalnik; *žizola* ali žizula; *vetrovna roža*, vetrna roža ali roža vetrov; *oslabitev* ali slabitev; *termična obdelava odpadkov* ali toplotna obdelava odpadkov; *kabliranje omrežja* ali kabljenje omrežja; *spajkanje* ali lotanje; *zavarovana vrsta* ali zaščitena vrsta; *zeleni fluorescenčni protein*, zeleno fluorescirajoči protein, zeleni fluorescentni protein ali fluorescentni zeleni protein; *insolvenčni postopek* ali insolventni postopek; *zavrnitveni referendum* ali zavrnilni referendum; *spajkanje* ali lotanje; *brek* ali breka; *malomarnostno kaznivo dejanje* ali malomarno kaznivo dejanje; *kopni promet* ali kopenski promet; *porabnik* ali potrošnik; *senzorične lastnosti* ali organoleptične lastnosti; *ekološko kmetijstvo*, biološko kmetijstvo, organsko kmetijstvo ali sonaravno kmetijstvo; *klavniški odpadki*, klavni odpadki ali klavnični odpadki; *mazalno olje* ali mazivno olje; *kongoško rdeče* ali kongo rdeče ...

Pri odločanju, kateri je najustreznejši termin, upoštevamo tudi jezikovnosistemski vidik. Večinoma gre za pravopisne zadrege, npr. kako se piše termin *poslovnointeligenčni sistemi*: *poslovnointeligenčni sistemi* ali *poslovno inteligenčni sistemi* ali *poslovno-inteligenčni sistemi*. Glede na to, kaj termin označuje, je pravopisno pravilen zapis *poslovnointeligenčni sistemi*. Gre torej za pisavo skupaj ali narazen, vezaj med prirednimi deli zloženke ipd. Tak primer je še zapis različnih vrst kromatografij (npr. *ionskoizmenjevalna kromatografija*, *ionsko-izmenjevalna kromatografija* ali *ionsko izmenjevalna kromatografija*), pri čemer je najustreznejši zapis *ionskoizmenjevalna kromatografija*. Uporabnike je zanimal tudi zapis vitaminov (kako npr. zapišemo *vitamin B12* – stično, s stičnim vezajem ali podpisano – zaradi ustaljenosti smo svetovali, da je število podpisano). Nekatera vprašanja se nanašajo tudi na besedotvorni vidik, npr. *kazalec hrupa* ali *kazalnik*

⁵ Tudi terminološki slovarji so pogosto normativni (več o tem v Jemec Tomazin 2015: 309–315).

hrupa (pripona *-ec* bi naj označevala osebo, a to v terminologiji ni nujno), *galopski skok* ali *galopni skok* (iz samostalnika *galop* lahko sistemsko tvorimo tako pridevnik *galopski* kot *galopni*, zaradi ustaljenosti smo svetovali *galopski skok*). Zanimivo je bilo tudi vprašanje, ali se sklanja *žival velikega okvirja* ali *žival velikega okvira* – termin *okvir* se v živinoreji pogosteje sklanja s podaljšavo, medtem ko sta v splošnem jeziku mogoči obe varianti.

3.3.3 Druge težave s termini

Poleg dveh glavnih skupin vprašanj se pojavljajo tudi bolj specifična vprašanja. Nekaj sklopov si bomo ogledali v tem razdelku.

Včasih je v vprašanju izpostavljena neustreznost že uveljavljenega termina. Praviloma gre za to, da naj bi bila beseda v splošnem jeziku neknjižna, najpogosteje pogovorna. Tu se odpira vprašanje upravičenosti terminoloških intervencij. Taki primeri so recimo *sprovajanje* v kriminalistiki (ker je termin v stroki že ustaljen, nismo svetovali terminološke intervencije), *opolnomočenje* v medicini (tudi v tem primeru nismo svetovali zamenjave termina, ker je ta v medicini že ustaljen in funkcionalen) in *fušanje* v glasbi (v tem primeru smo svetovali bolj nevtralno obliko *nečisto intoniranje*). Zanimiv primer je recimo termin *pridelava vina*, ki s kemijskega stališča ni povsem korekten (vino se ne pridelava neposredno z gojenjem rastlin, ampak gre za postopek alkoholnega vrenja), vendar je v enološki in agronomski stroki povsem uveljavljen, zato nismo svetovali zamenjave.

Za nekatere uporabnike je moteče, da ustaljeni termin ni domačega izvora. Tako je recimo komisija za potrditev doktorske teme od kandidata zahtevala zamenjavo termina tujega izvora (*indolentni karcinom prostate*) z domačim, ki pa ne obstaja – z uvajanjem novega termina bi v stroki povzročili nepotrebno zmedo, zato tega nismo svetovali. Podobno se nam je zdela nepotrebna zamenjava ustaljenih terminov *simulacija*, *dopiranje*, *platforma* ...

Posebno skupino terminov predstavljajo tisti termini, pri katerih je treba premisliti vidik družbene občutljivosti. Tako so želeli uveljavljeni termin *varovanec* zamenjati z bolj »nevtralnim« *izrazom* *oseba pod skrbništvom*, kar smo odsvetovali, ker je s terminološkega vidika manj primeren, poleg tega pa ni razloga za menjavo ustaljenega termina *varovanec*. Smiselno pa se nam zdelo pomagati pri iskanju ustreznih ženskih oblik poimenovanj za stopnjo teološko šolanih pripadnikov verske skupnosti – za *pridigar pridigarica*, za *pastorja* pa *pastorica*.

4. Zaključek

Uporabniki terminologije imajo različne terminološke težave, pri čemer lahko izpostavimo velik vpliv angleške terminologije na vseh področjih. Ker se jezikovna sistema angleščine in slovenščine precej razlikujeta, včasih prevzemanje z mini-

malnimi prilagoditvami ni mogoče. V takih primerih je treba iskati bolj inovativne rešitve. Pravočasen odziv lahko prepreči potencialno negotovost kasneje. Vprašanja, ki nam jih pošljejo uporabniki, so praviloma zastavljena tako, da uporabnik želi eno samo rešitev, kar kaže tudi na pomembnost normativnega vidika terminologije.

Po treh letih, odkar terminološka svetovalnica obstaja v tej obliki, ugotavljamo, da število vprašanj vsako leto narašča, iz česar sklepamo, da potreba po terminološkem svetovanju vsekakor obstaja. Veseli nas tudi pozitiven odziv uporabnikov. Sklenemo lahko, da je terminološka svetovalnica koristen in potreben servis, ki smiselno dopolnjuje ostale terminološke dejavnosti.

LITERATURA

- Dobrina 2006: C. Dobrina, Just-in-time terminology: A glimpse at a terminological query service, *Proceedings of International conference on terminology, standardization and technology transfer*. Beijing: Encyclopedia of China publishing house, 316–322.
- Fajfar – Žagar Karer 2015: T. Fajfar, M. Žagar Karer, Pojemovni pristop k izdelavi terminološkega slovarja, M. Smolej (ur.): *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis* (Obdobja 34), Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 209–216. Dostopno tudi na: http://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/11/34_1-Fajfar-Zag-Kar.pdf (dostop 30. 11. 2016).
- Holubová 2001: V. Holubová, K pojetí determinologizace. *Termina 2000: Sborník příspěvků z 2. konference 1996 a 3. konference 2000*. Praha: Galén, 157–160.
- Jemec Tomazin 2015: M. Jemec Tomazin, Normativnost terminoloških slovarjev, M. Smolej (ur.), *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis* (Obdobja 34), Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 309–315. Dostopno tudi na: http://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/11/34_1-Jemec-Tom.pdf (dostop 30. 11. 2016).
- Košmrlj–Levačič, 2006: M. Košmrlj–Levačič, O terminološkem slovarju in njegovi izdelavi z vidika terminografske ravnine, *Jezikoslovni zapiski* 12/1, 71–87. Dostopno tudi na: file:///C:/Users/Mojca/Downloads/Jezikoslovni_URN-NBN-SI-doc-7AHWJ8OU.pdf (dostop 30. 11. 2016).
- Meyer–Mackintosh 2000: I. Meyer, K. Mackintosh, When terms move into our everyday lives: An overview of determinologization. *Terminology* 6/1, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 111–138.
- Žagar 2005: M. Žagar, Determinologizacija (na primeru terminologije fizike). *Jezik in slovstvo* 50/2, 35–48.
- Žagar Karer 2009: M. Žagar Karer, Terminološko svetovanje med teorijo in prakso, M. Stabej (ur.): *Infrastruktura slovenščine in slovenistike* (Obdobja 28), Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 443–448. Dosegljivo tudi na: http://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/28-Zagar_Karer.pdf (dostop 30. 11. 2016).
- Žagar Karer – Fajfar 2015: M. Žagar Karer, T. Fajfar, Strokovnjaki in drugi uporabniki terminologije kot naslovniki terminoloških slovarjev, *Jezikoslovni zapiski* 21/1, 23–35. Dostopno tudi na: [http://bos.zrc-sazu.si/knjige/JZ%2021.1%20\(2015\).pdf](http://bos.zrc-sazu.si/knjige/JZ%2021.1%20(2015).pdf) (dostop 30. 11. 2016).

Mojca Žagar Karer

TERMINOLOGY-CONSULTING SERVICES: EXPERIENCES AND PERSPECTIVES

Summary

The paper discusses web-based terminology-consulting services and analyses the selected specific questions which were submitted to the web-based terminological-consulting service, which has been operating within the *Terminologišče* website since 2013. *Terminologišče* is edited by the researchers from the Section of Terminological Dictionaries at the Institute of Slovenian Language ZRC SAZU, who are responsible for terminological issues. The service is primarily aimed at experts, as well as translators, proofreaders and others who deal with terminology. Users who submit questions receive a personal response by e-mail. In addition, the (anonymous) questions and answers are published at *Terminologišče*. An interesting database of terminological issues and solutions is thus constantly evolving within *Terminologišče*, which can also help other users with similar terminology-related problems.

This paper analyses the issues that have been submitted since the start of its operation. The first large group who use the service are professionals, e.g. university professors or institute researchers, who require assistance with the introduction of a new term or the selection of the most appropriate one. The service is also used by students, who have difficulties using terms when writing bachelor, master or doctoral theses, and experts from various companies, who would like to denote a specific product in the most appropriate manner. The second large group of users are translators, especially those from European Union institutions and the public administration, such as officers from various ministries. The third major group are proofreaders, who also often face various terminological problems.

The submitted questions deal with various fields, ranging from natural and social sciences to humanities, such as genetics, pharmacy, archaeology, chemistry, meteorology, psychology, the military, geography, power engineering, economics, informatics, medicine, astronomy, physics, musicology, finance, tourism, education, literary criticism, criminal law, agronomy, sports, and photography.

The users face various terminological problems, often stemming from the fact that English terminology has become increasingly influential in nearly all of the aforementioned fields. Since the language systems of English and Slovene are quite different, simple adaptations are generally not adequate. In such cases, it is necessary to seek more innovative solutions. Usable terminological solutions provided in a timely fashion can prevent potential problems in the future. The questions submitted by the users are generally formulated in such a way that it is obvious that the user requires and expects a single solution, which indicates the importance of the normative aspect of terminology. Considering the positive response from the users, we can conclude that terminology consulting is an essential and useful service that complements other terminological activities.

Keywords: advising on terminology, terminology principles, terminology, terminology users, Terminologišče